

Bartók András

A kínai biztonság- és védelempolitika, annak nemzetközi relevanciái, a belőle fakadó kihívások

Bevezető¹

Kína katonai erejének összképe néhány évtized alatt lenyűgöző fejlődésen ment keresztül. A Kínai Népköztársaság a 80-as években megkezdett reformoknak köszönhetően egy alapvetően defenzív berendezkedésű hatalomból mára már egy jóval szélesebb akciórádiusszal rendelkező globális szereplővé vált.

A kínai védelempolitika legfontosabb, jelenleg is zajló folyamata a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg (KNFH) átalakulása elsősorban szárazföldi, területvédelmi és néhány nem katonai funkcióra berendezkedett haderőből tengeri erő kivételére képes, modern, összhaderőnemi műveletekben gondolkodó haderővé.

Kína globális geopolitikai képességeinek növekedése természetes következménye egyrészt az ország gazdasági sikereinek, másrészt annak, hogy a világkereskedelem folyamataiba egyre mélyebben integrálódott országnak egyre fontosabb biztosítania érdekeit a globális térben is.

A jövő nagy kérdései között szerepel, hogy vajon meddig marad a kínai gazdasági és ezzel együtt a katonai erő fejlődése a jelenlegi pályán, illetve hogy a külvilág hogyan viszonyul, miként alkalmazkodik majd a megváltozott kínai haderőhöz, katonai képességekhez.

Kína védelempolitikája az elmúlt évtizedektől napjainkig

A párt és a haderő – forradalmi örökség

A Kínai Népköztársaság létrejöttéhez vezető polgárháború során sajátos összefonódás alakult ki a kínai haderő és a politikai vezetés között. A politikai vezetés és a haderő viszonyáról Mao Zedong (Mao Ce-tung) egyik legismertebb megállapítása, hogy „a puska a párt kezében van”, vagyis a Kínai Kommunista Párt teljes körű kontrollt gyakorol a haderő fölött. Ez korántsem a civil kontroll fontosságát hivatott hangsúlyozni, hanem a párt mindenhatóságát a haderő irányítása terén.

¹ A kézirat lezárásának dátuma: 2018. augusztus.

A haderő és politikum összefüggéseit jó illusztrálja már az 1945–47 közötti időszakban is az a tény, hogy a kommunista térnyerést követően a nacionalistáktól megszerzett területeken a kezdeti időszakban sokáig maga a haderő látta el a közigazgatási feladatokat is.² A katonai körzetek – amelyek a mai összhaderőnemi területi parancsokságok elődjei a 2015-ös reformot megelőzően – 1949-ben többek között a hadsereg közigazgatási funkcióihoz kötődően jöttek létre.³ A hadsereg közigazgatási funkcióinak kivezetése 1951-től indult, ám a haderő és a párt más országokhoz képest szorosabb kapcsolata ezzel nem ért véget. A hadsereg a továbbiakban a KKP elsődleges káderforrásaként funkcionált, ahogyan Mao fogalmazott: „egy gigantikus káderiskolaként”.⁴

Az úgynevezett kulturális forradalom időszakában (1966–1976) ismét nagy szerephez jutott a hadsereg a közigazgatásban és a politikai mozgalmakban egyaránt. A korszak során a „forradalmi bizottságok” tagságának fő forrásai a hadsereg, a forradalmi tömeg képviselői és a maoista pártkáderek voltak.

Szintén fontos szerepet töltött be a haderő feletti kontroll a Mao halálát követő hatalmi átrendeződés időszakában. Hua Guofeng sikere a négyek bandájával szembeni leszámolás kapcsán erőteljesen köthető nem csupán Hua pártelnöki, de a Központi Katonai Bizottság vezetőjeként betöltött szerepéhez.⁵ Hua és „maoista” frakciójának későbbi alulmaradása Deng Xiaoping (Teng Hsziao-ping) és a reformerek táborával szemben szintén erőteljesen kötődik ahhoz, hogy Deng a hatalomátvételhez sikeresen maga mellé tudta állítani a hadsereg vezetőit, miután 1977-ben a haderő vezérkari főnökévé nevezték ki, majd 1978 decemberében sikeresen átvette a vezetői szerepet Huától.⁶

Bár az ezt követő évtizedek reformjai és változásai nem kerültek el a hadsereget sem,⁷ 1989-ben a Tiananmen téri leszámolás során megmutatkozott, hogy a demokratikus reformokat támogató erők a haderőn belül nem voltak képesek számottevő tényezővé válni, a hadsereg Deng iránti elkötelezettsége nem ingott meg.

A párt és a hadsereg mint elválaszthatatlan politikai erők azóta is szoros egységet képezve biztosítják a KKP politikai dominanciáját Kína felett, ám Deng reformpolitikájának köszönhetően a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg arculata mára már egészen megváltozott, egy alapvetően belső, területvédelmi funkcióra berendezkedett tömeghadseregből egyre inkább egy modern, akár a kínai területektől távolabbi erőkitetésre is képes haderővé vált. Ez együtt járt a hadsereg belső „rendfenntartói” és más, nem katonai funkcióinak csökkentésével, így ugyan a lényegi változást nem a haderő és a politika viszonyában kell keresnünk, de a klasszikus „párthadsereg” korszakához képest már egy másfajta haderő képét mutatja.

² JORDÁN 2008, 51.

³ JORDÁN 2008, 91.

⁴ JORDÁN 2008, 92.

⁵ JORDÁN 2008, 90.

⁶ JORDÁN 2008, 119.

⁷ JORDÁN 2008, 172.

A Kínai Népköztársaság védelempolitikai reformjai Mao halálától napjainkig

Kína számára a Mao utáni politikai váltás nyitott ajtót a kulturális forradalom évei alatt kialakult káosz orvoslására. A KNFH számára a kulturális forradalom kettős hatással járt. Egyrészt, ahogyan az ország más szektoraiban is, a mozgalom külföldi szakértelemmel szembeni gyanakvásának és a tisztogatásoknak köszönhetően jelentősen megakadt a technológiai fejlődés a haderőn belül is.⁸ A kutatási és fejlesztési tevékenység ellehetetlenítésével Kína hadereje komoly lemaradásba került a katonai technológiák terén. Másrészt a KNFH komoly szerepet kapott a közigazgatásban és az ország kritikus szektorainak védelmében, illetve működtetésében. A hadsereg Kínában több helyen is átvette az állami közigazgatástól a közlekedési infrastruktúra megóvásának és működtetésének feladatát, továbbá jelentős szerepet vállalt a mezőgazdasági szektorban is.⁹ A kulturális forradalom összességében hozzájárult ahhoz, hogy a Mao halálát követő reform és nyitás korszakát a KNFH jelentős technológiai lemaradással, az ennek orvoslására szükséges források és politikai akarat hiányában kezdte, valamint más országok fegyveres erőihez képest jóval több nem hagyományosan katonai tevékenységet végzett. Ez utóbbi egészen a 90-es évek végéig jellemző maradt a KNFH-ra, és a KKP vezetése csak fokozatosan volt képes a haderő nem katonai tevékenységének leépítésére.

Deng Xiaoping 1978-as hatalomra kerülését követően politikai programja a „Négy Modernizáció” üzenete köré épült, amelynek négy oszlopa az ipar, az agrárszektor, a tudomány és technológia, valamint a haderő modernizációja volt.¹⁰ Bár a hivatalos beszédek és a vezetés részéről elhangzó retorika szerint ezen négy szektor fejlesztése szervesen összefügg egymással, a gyakorlatban a legkisebb prioritást a haderő modernizációja élvezte.¹¹ Sokáig viszonylag alacsony GDP-arányt képviselt a védelmi költségvetés, illetve a védelmi kiadások reálértéke is fokozatos csökkenést mutatott az 1980-as évek végéig. Kína védelmi költségvetése a ma ismert drasztikusan emelkedő pályán lényegében 1989 után tudott elindulni, javarészt a „Négy Modernizáció” három másik szegmense és különösen az agrárszektor termelte eredményeknek köszönhetően.¹²

A különböző nemzetközi kutatóintézetek és különösen az amerikai védelmi szféra szakértői jellemzően úgy vélekednek, hogy a hivatalosan közzétett adatokhoz képest a KNK jóval többet költ védelmi célokra. Ezen feltételezések mögött több tényező is húzódik, de a legfontosabbak között érdemes említeni, hogy a hivatalos védelmi kiadások feltételezhetően nem teljes egészében tartalmazzák a kutatási és fejlesztési célokra fordított forrásokat, a hivatalos összeg több esetben vélhetően nem tartalmazta jelentős külföldi, high-end technológiai eszközbeszerzések kiadásait, illetve hogy Kína az elmúlt 30 évben komoly fegyverexportórré vált, különösen a harmadik világ országaiba, ám ennek összege feltehetően nem kerül bele a hivatalos büdzsébe.¹³

⁸ GHOSH 1978, 74.

⁹ EILAND 1977, 1148–1149.

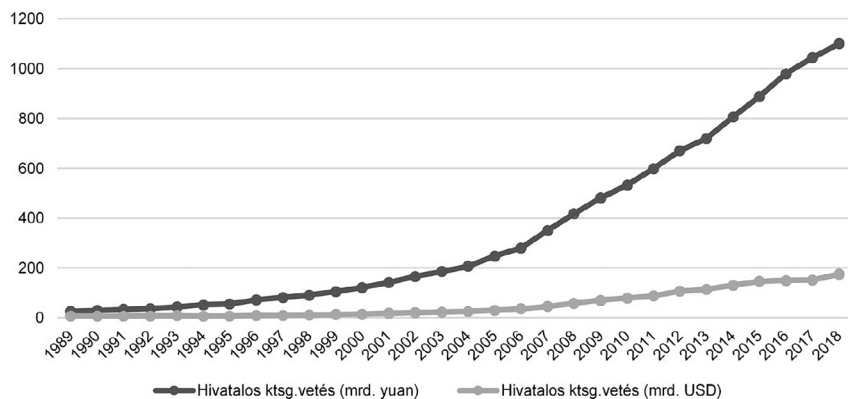
¹⁰ LIN 1994, 721.

¹¹ SHAMBAUGH 1979, 302.

¹² LIN 1994, 724.

¹³ IISS 2006, 250.

Ennek megfelelően egyaránt érdemes szem előtt tartanunk a kínai részről hivatalosan elismert védelmi költségvetést és a különböző más, kritikai megközelítésen alapuló feltételezést. A KNK védelmi kiadásait – hivatalos kínai adatok szerint – az alábbi grafikonon tudjuk követni (1. ábra):

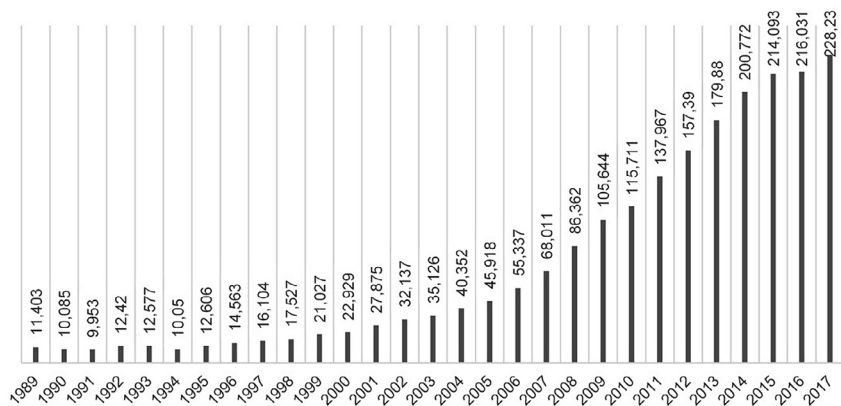

1. ábra

A KNK hivatalos védelmi költségvetése, 1989–2018

Forrás: IISS Military Balance évkönyvek 1989–2018

A kínai védelmi költségvetés tényleges nagyságához azonban általában a *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI) becslő adatait szokás használni, amely jellemzően magasabb, mint a hivatalos kínai változat, de alacsonyabb becslés, mint a Pentagon által közzétett és talán túlbecsült adatok.

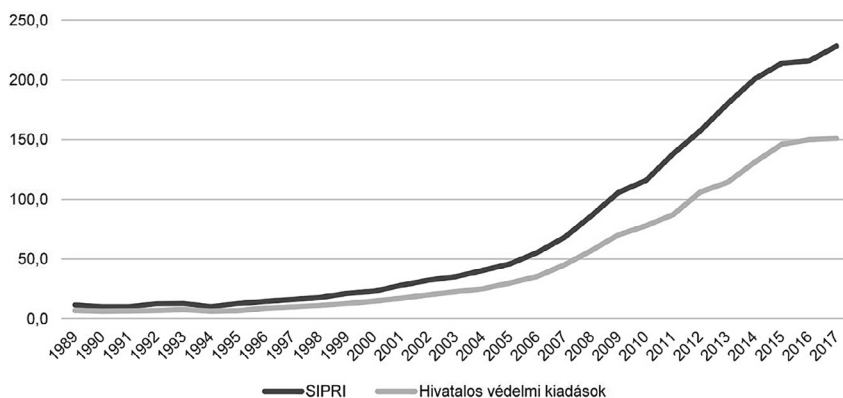

2. ábra

A KNK védelmi kiadásai a SIPRI becslései szerint, 1989–2018 (Mrd USD)

Forrás: SIPRI

Érdemes összevetnünk, arányaiban mennyire térnek el a hivatalos költségvetés adatai a SIPRI által becsült, feltehetően a valós védelmi kiadásokhoz némileg közelebbi értékekhez képest.

3. ábra

A KNK hivatalos védelmi kiadásai és a SIPRI által becsült költségvetés különbségei, 1989–2017

Forrás: SIPRI

Habár nehéz pontosan meghatározni a KNK védelmi kiadásait, az mindenesetre látszik mind a hivatalos adatok, mind a becsült értékek tükrében, hogy a védelmi szféra a Deng Xiaoping hatalomra kerülését követő évtizedekben a kezdeti költségcsökkentéshez képest 1989 után rendkívüli forrásnövekedést tudhat maga mögött, mind a mai napig.

Már összességében a védelmi kiadások növekedése is mutatja a KNK haderőfejlesztésének ütemét, ám feltehetően ebben több olyan tényező is közrejátszik, amely inkább a fegyveres erők szerepkörének optimalizását célozza, így a pontosabb kép érdekében érdemes néhány pillantást vetnünk a haderő legfontosabb változásaira is.

Bár a kínai védelempolitika 1989-ben végre elkezdhetette érezni a reformpolitikával járó gazdasági fejlődés előnyeit, a hazai és külföldi politikai események egy darabig még jelentősen hátráltatták a technológiai fejlődést. A Tiananmen téren 1989. június 4-én történt események után a nyugati országok minden Kínába irányuló védelmi célú exportot leállítottak, és egy időre megszüntettek minden magas rangú katonai képviselői látogatást. Kína katonai modernizációja ezzel veszített lendületéből. A KNK ekkorra komoly exportórré vált a védelmi piacon, amelynek célországai főként Irán, illetve más közel-keleti országok, vélhetően Irak és Szaúd-Arábia voltak. Miután új lendületet vett a kínai–szovjet politikai enyhülés, Gorbacsov Pekingbe látogatott, és kilátásba helyezte a kínai határon állomásozó erők csökkentését és a határviták rendezését.¹⁴

¹⁴ IISS 1989, 145.

Kína hadászati rakétaerőinek egy része ekkora már azonban jelentősen elavult, különösen a DDF–5 ICBM, amelynek fokozatos kivezetése megkezdődött, a helyébe lépő típus azonban még néhány évig nem volt ismert.¹⁵

A KNFH haditengerészete szintén elavult, és első lépésként jelentős csökkentésen esett át. A flotta modernizációjának fő iránya a 90-es évek elején még nem a felszíni hadihajók, hanem a tengeralattjárók fejlesztése volt. Ennek első projektje azonban később kudarcnak bizonyult, miután a Han osztályt váltani hivatott hazai fejlesztésű Xia osztály – amelyből a tervezett két egység közül végül csak egy tudott hadrendbe állni¹⁶ – a későbbiekben pusztán part menti járőrözési műveletek ellátására volt alkalmas.

A KNFH Deng alatt fokozatos létszámcsökkentésen esett át, a legnagyobb volumenű létszámcsökkentés valószínűleg 1978–1985 között zajlott,¹⁷ ám erről biztosabb adat nem áll rendelkezésre. A hadsereg szerepe a Tiananmen téren zajló politikai demonstráció „rendezésében” jelentősen növelte annak politikai fontosságát, és ez egyes források szerint hozzájárult a védelmi kiadások növekedéséhez, de valószínű, hogy az 1989 utáni kezdeti években a kínai fegyverexport növekedése is fontos szerepet játszott a védelmi költségvetés növekedésében.¹⁸

A kínai–szovjet enyhülés keretében négy fordulóban zajlottak tárgyalások a határ menti katonai feszültségek csökkentéséről. 1991-ben a Szovjetunió több határfolyón található szigetet adott vissza Kínának. Kína ekkor jelezte érdeklődését szovjet fegyverrendszerek beszerzése iránt, első körben Su–27-es vadászgépeket vásárolt Moszkvától.¹⁹ Eközben Kína hazai fejlesztésű hadiiparán már mutatkoztak a lemaradás jelei. A ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók fejlesztését célzó programjának keretében készült második Xia tengeralattjáróját végül nem volt képes hadrendbe állítani, és inkább egy új típus fejlesztésébe kezdett.²⁰ Az egy darab hadrendbe állított egység a későbbiekben főként part menti járőrözési feladatokat volt csak képes ellátni.

A KNFH haditengerészete felszíni flottájának modernizációja azonban sikeresebbnek bizonyult, a KNK felújította két Luda típusú rombolóját, és további, helikopterrel felszerelt hajókat tudott hadrendbe állítani.²¹

1992-ben Kína új ballisztikusrakéta-típusok fejlesztésébe kezdett, lecserélendő a korszerűtlenné vált interkontinentális ballisztikusrakéta (ICBM) -típusokat, rakétaeszközparkja kapcsán azonban további nemzetközi kritika érte a KNK-t, amiért feltételezhetően korábbi típusú eszközei közül adott el Iránnak és Szíriának.²² A Su–27-es vadászgépek beszerzésének köszönhetően 1992-ben 28 db gép állhatott hadrendbe a KNFH légierijének kötelékén belül.²³

1993-ban a tengeralattjáró-fejlesztés korábbi kudarcaival ellentétben sikerült jelentősebb előrelépéseket tenni, a KNFH haditengerészete hadrendbe állított 6 javított állapotú

¹⁵ IISS 1989, 145.

¹⁶ IISS 1989, 145.

¹⁷ IISS 1989, 148.

¹⁸ IISS 1989, 145–146.

¹⁹ IISS 1991, 149.

²⁰ IISS 1991, 149.

²¹ IISS 1991, 149.

²² IISS 1992, 139.

²³ IISS 1992, 146.

Míng tengeralattjárót. 1993-ban továbbá már a nemzetközi közvélemény számára is kiderült, hogy a KNK repülőgéphordozó beszerzését vagy fejlesztését tervezi.²⁴

Az átfogó atomcsendszerződés (Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT) előkészítésének közepette Kína újabb atomkísérletek sorát hajtotta végre – valószínűleg annak érdekében, hogy még a szerződés életbelépése előtt befejezhesse az ehhez fűződő fejlesztéseket – 1994 és 1996 között. 1993. október 5-én, vélhetően 50–100 kilotonnás erősségű töltetet robbantott, 1994. június 10-én 10–60 kilotonnás erősségűt. Az eltérő erősségre alapozva vélhetően új robbanófejek és ezekhez kötődő technológia tesztjeiről lehetett szó. Az atomprogram mellett 1994-ben két új ballisztikusrakéta-fejlesztésre is fény derült. Az egyik egy kettős felhasználású típus, a szárazföldi indítású változat a DF–31 (8000 km hatótávolsággal), illetve ennek tengeralattjáró-indítású változata a JL–2. A második, a DF–41-es az eddigi legnagyobb hatótávolságú, szárazföldi indítású típus, feltételezhetően 12 ezer km-es hatósugárral, ám ez még máig nem állt hadrendbe.²⁵

1994. október 7-én egy újabb, feltehetően 40–150 kilotonnás, 1995. május 15-én pedig szintén egy 40–150 kilotonnás atomtöltet kísérleti robbantását hajtották végre, illetve 1995. augusztus 17-én egy vélhetően 20–80 kilotonnás erősségűt. 1995 júniusában rakétakísérletre került sor, vélhetően a DF–31 prototípusával. Ezzel az USA nyugati partvidéke és Európa egésze bekerült a kínai ballisztikus rakéták hatókörébe.²⁶

Az 1995–96 közötti időszakban került sor a tajvani krízis incidenseire. A sziget elszakadáspárti politikai diskurzusa ugyanis felélénkült az 1996-ban rendezett első közvetlen demokratikus elnökválasztás közeledtével. A KNK vezetésében minden bizonnyal komoly aggodalmakat keltett a tajvani politikai folyamatokban megerősödő „elszakadáspárti” erő, ezért a pekingi vezetés a lehetőségeihez mérten igyekezett nyomást gyakorolni a sziget közelelti folyamataira. 1995 júliusában a KNK nagyszabású haditengerészeti gyakorlatot tartott Tajvan közelében, amelynek keretében két napon keresztül ballisztikus rakétákat lőtt át a sziget fölött.²⁷ Feltehetően a Tajvannal kapcsolatos incidensekkel összefüggésben, a KNFH Hadászati Rakétacsapatainak kötelékében hadrendbe állított ballisztikus rakéták számát növelték, főként a közepes és rövid hatótávolságú eszközökét.²⁸

A tajvani krízis nemcsak a szárazföldi Kína és a sziget viszonyában hozott változásokat, de hatására az Egyesült Államok növelte védelmi elköteleződését ázsiai szövetségesei iránt. A kínai hadgyakorlatra és ballisztikusrakéta-kísérletekre válaszul egy amerikai repülőgéphordozó-harccsoport haladt át a Tajvani-szoroson, figyelmeztetésként, Kína fenyegető álláspontja miatt. Az USA továbbá megerősítette elköteleződését más regionális szövetségesei felé, megújították az amerikai–japán szövetségi együttműködés irányelveit, és új lendületet kapott az ANZUS védelmi együttműködése. Bár az amerikai védelmi együttműködések szisztematikus megerősítésének és elmélyítésének az egyik legfontosabb motivációs tényezője a KNK katonai erejének növekedése volt, e mellett érdemes említést tennünk a Koreai-félsziget adta feszültségekről is, amelyek szintén aggasztották mind Washington, mind regionális szövetségeseit.²⁹

²⁴ IISS 1993, 163.

²⁵ IISS 1994, 164.

²⁶ IISS 1995, 170.

²⁷ IISS 1995, 171–172.

²⁸ IISS 1995, 176.

²⁹ IISS 1996, 170.

Kína 1996. július 29-én hajtotta végre utolsó kísérleti atomrobbantását. Ezt követően a KNK bejelentette a moratóriumot a további atomkísérletek kapcsán, és elköteleződését a CTBT-hez. Kína gyártási licenst kapott a Su-27 vadászgéphez Oroszországtól, az akkori tervek szerint 150 db eszköz kínai gyártására. A kínai–orosz kapcsolatok elmélyülésének jeleként 1996 áprilisában Jiang Zemin (Csiang Ce-min) és Borisz Jelcin bejelentette, hogy a két ország stratégiai partnerséget kötött.³⁰

A 90-es évek végén a haderőfejlesztés erőfeszítéseinek ellenére a KNFH továbbra is java-részt területvédelmi feladatokra berendezkedett haderő volt. Kína erőikvetítési képességeit ekkor még továbbra is rendszerint gyengének értékelték. Még nem állt rendelkezésre jelentős nehézfegyver- és csapatszállítási képesség, illetve a KNFH Haditengerészetének felszíni egységei relatíve gyenge légvédelmi és tengeralattjáró elleni hadviselési (Anti Submarine Warfare – ASW) kapacitással rendelkeztek.

Ennek megfelelően a 90-es években nagyobb előrelépést a KNFH Hadászati Rakéta-csapatokra épülő, Tajvannal szembeni elrettentés terén sikerült elérni. A KNK folyamatosan növelte a szigethez közeli területein állomásoztatott rakétaeszközpark méretét.

Kína 1998-ban adott ki először védelmi fehér könyvet, amelyben Tajvan egyesítése kapcsán a békés megoldás mellett kötelezte el magát, de fenntartva jogát szükség esetén akár ennek fegyveres véghezvitelére is.³¹ A szakértők szerint azonban Kínának ekkor még nincs valódi képessége partra szállni Tajvanon.³²

Emellett a KNK három fontosabb új stratégiai ballisztikus rakéta fejlesztését folytatta a 90-es években: a 8000 km hatósugarú DF-31-es ICBM-et; a 12 ezer km hatósugarú DF-41-es ICBM-et; illetve a tengeralattjáró-indítású JL-2 SLBM-et. Az első teljesen kínai fejlesztésű tengeralattjáró, a dízelmeghajtású Song osztály első prototípusa 1998-ban került tesztüzembe. Szintén a kínai védelmi ipar önállósodásának fontos mérföldköveként értékelhető, a ballisztikusrakéta-program mellett, az első önálló fejlesztésű vadászgép, az F-10, illetve J-10 néven ismert típus első prototípusának tesztrepülése 1998 márciusában.³³ Ám a hazai fejlesztések mellett továbbra is számottevő orosz eredetű fegyverimportra szorult a KNFH, 1999-ben döntöttek a Szu-30-as vadászgéptípus beszerzéséről.³⁴

Az ezredfordulóhoz érve Kína védelempolitikai reformjai és haderőfejlesztési erőfeszítései az 1989-es állapotokhoz képest jelentős előrelépéseket tudtak tenni. De mindez ekkor még keveset változtatott a regionális katonai erőegyensúlyon. A feltételezések szerint Kína számára Tajvan kapcsán egyre realisabb opcióvá vált a sziget tengeri szállítási útvonalainak akadályozása, de egy partraszállás 2000-ben még kívül esett a KNFH valódi/reális lehetőségeinek körén. Tajvan számára ekkor a leginkább aggasztó tényező a KNK ballisztikus rakétákra építő elrettentési képessége volt, az ezredfordulón valószínűleg 200-300 rakétaegység sorakozott a szigetszaggal szemben.³⁵

Folytatva az állományi leépítést és optimalizálást, a KNFH 1999–2001 között jelentősen csökkentette a sorkatonai állományt a haderőn belül, 85%-ról 65%-ra.³⁶ Emellett a fejlesztések

³⁰ IISS 1996, 171.

³¹ Information Office of the State Council Of the People's Republic of China 1998.

³² IISS 1998, 165.

³³ IISS 1998, 168.

³⁴ IISS 1999, 175.

³⁵ IISS 1999, 171.

³⁶ IISS 2001, 161.

fő fókusza fokozatosan áttevődött a hadviselés tengeri dimenziójának fejlesztéseire. 2001-ben megkezdődött egy új hadászati ballisztikusrakéta-hordozó atom-tengeralattjáró fejlesztése, Type 094 néven.³⁷

Továbbra is fokozatosan nőtt a Tajvan felé irányított rövid és közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták felhalmozása a Tajvani-szoros szárazföldi kínai oldalán, óvatos becslések egy évtizeden belül 600 rakétaegység telepítését vetítették előre. A flottafejlesztés részeként Kína két Sovremenny osztályú rombolót rendelt, illetve két hazai fejlesztésű Luhai osztályú romboló beszerzését és hadrendbe állítását ütemezte elő.³⁸ Ezenfelül nyolc orosz Kilo osztályú dízel-elektronikus taktikai tengeralattjáró beszerzéséről döntöttek, vélhetően válaszul Tajvan amerikai tengeralattjáró-beszerzési programjára.³⁹

2004-re a haderő mindegyik haderőnemére jellemző általános eszközmodernizáció és az elavult eszközpark kivezetése mellett nagyobb lendületet vett az információs technológiák integrációjának támogatása. Vélhetően ekkor kezdődött meg a C4ISR (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – vezetés, irányítás, kommunikáció, informatika, hírszerzés, megfigyelés és felderítés)-rendszerek jelentős fejlesztése és az ilyen irányú beruházások jelentős növelése. Kína igyekezett tovább csökkenteni védelmi iparának külföldi technológiáktól való függőségét, illetve a 2000-es évek elején kezdődött el „9935-es projekt” néven a KNFH ukrainai beszerzésű repülőgéphordozójának átalakítása.⁴⁰

2006-ban a legfontosabb fejlesztések között szerepelt a légierő korai előrejelzési és megfigyelési képességeinek javítása, amelynek keretében Kína megkezdte egy hazai gyártású AWACS géptípus, az Il-76-os modelljére épülő Kong Jing 2000 (KJ-2000) fejlesztését. Hu Jintao (Hu Csin-tao) elnök ígéretet tett a tudományos és technológiai reformok növelésére, azt is kijelentve, hogy „a stratégiai rakétaelhárítás létrehozása és a Második Tüzérség fejlesztése a Kommunista Párt Központi Bizottságának és Központi Katonai Bizottságának egyik fő stratégiai döntése [...]”.⁴¹ Hu Jintao elnök politikai kommunikációjába is beemelte a haderő technológiai fejlesztésének elsődleges prioritását, főként a ballisztikusrakéta-védelem kiépítését és a Második Tüzérség (vagyis az ekkor még nem önálló haderőnemi szinten működő Hadászati Rakétacsapatok) fejlesztését. 2006-ban került hadrendbe a DF-31 ICBM, illetve megindult e típus további fejlesztése, amely az ambiciózus 14 ezer km-es hatótávolság elérését tűzte ki célul.

2007–2008 több szempontból is jelentős fordulópont Kína számára kül- és védelempolitikai szempontból egyaránt. Az olimpiák megrendezése jellemzően komoly globális szerepvállalási presztízskérdés Kelet-Ázsiában, Japán gazdasági sikereinek kezdetén, a világkereskedelemben való újbóli csatlakozásakor tartotta a 68-as ötkarikás játékokat, Dél-Korea pedig 1988-as házigazdaként az ország demokratizációs folyamatának nemzetközi elismerésével kötötte össze az eseményt. Kína 2008-as házigazda-pozíciója leginkább egy egyre aktívabb globális szerepkörrel társult. A haderőfejlesztés szempontjából a legmarkánsabb előrelépések között kell említenünk a műholdak elleni támadóképességek terén tett fejlődést. A KNFH 2007-ben sikeresen lőtt ki egy kínai meteorológiai műholdat egy kétfázisú, szilárd hajtóanyagú

³⁷ IISS 2001, 161.

³⁸ IISS 2002, 139.

³⁹ IISS 2002, 139.

⁴⁰ IISS 2004.

⁴¹ IISS 2007, 333.

rakétával, mobil indítóplatformról, nagyjából 850 km-es magasságban.⁴² A 2010-es évekhez közelítve egyre látványosabbá vált a KNFH hozzáférést gátló / területmegtagadó műveleti koncepcióhoz (anti-access/area denial – A2/AD) kötődő fegyverrendszereinek fejlődése. Az A2/AD célja olyan károkozási képességek kiépítése, amely a Kína-közi tengeri területeken csak jelentős kockázatok mellett teszi lehetővé egy ellenséges hatalom haditengerészetének mozgását. Ennek főbb elemei:

1. a hajó elleni ballisztikus rakéták (anti-ship ballistic missile – ASBM), ennek legfontosabb típusa a DF-21 MRB „D” változata, illetve hajó elleni cirkálórakéták fejlesztése (felszíni hajóegység-, tengeralattjáró- és repülőgép-indítású változatoké egyaránt);
2. az ellenséges C4ISR rendszerek támadása, illetve zavarása, különös tekintettel a GPS működéséhez szükséges műholdak támadására;
3. fokozott part menti védelem, tengeri akna, illetve hajó elleni rakétával felszerelt part menti hajóegységekre építve (ennek egyik ikonikus eleme a 2004-ben hadrendbe állított Type 22 Houbei trimarán).

Az A2/AD-képességek a 2010-es évektől kezdve egyre fontosabb kérdésévé váltak az amerikai haderőfejlesztésnek, tekintve, hogy Kína esetében ez alig leplezett módon főként az amerikai repülőgéphordozó-harcsoportok ellen irányult. Az USA válaszul a fejlesztéseinek fókuszába az AirSea Battle műveleti koncepcióját helyezte, és az elmúlt években egymással szoros összefüggésben értelmezhető fejlesztési verseny alakult ki a KNK és az USA között ezen a téren.⁴³

Kína 2009–2010-re már vélhetően 1000 ballisztikus rakétát halmozott fel Tajvan szigetével szemben, ám a sziget és a KNK viszonya viszonylagos enyhülési pályára került Ma Yingjeou, a Kuomintang (KMT) pártvezetőjének megválasztásával. Ellentétben elődje, Chen Shuibian „szeparatista” politikájával, Ma sokkal konszolidáltabb partnernek bizonyult a szorosközi viszonyok kapcsán. Érdekes külpolitikai váltás volt azonban az orosz részről egyre hangosabbá váló kritika, miután Oroszország elkezdte sérelmezni a KNFH orosz eredetű fegyverrendszereinek „reverse engineering” tevékenységét. Ennek a problémának emblematikus eleme a Shenyang J-11B vadászgéptípus, amely vélhetően javarészt a Szu-27 lemásolásával jött létre.⁴⁴

Az egyre inkább korszakváltásnak tekinthető pártfőtitkári hatalomátadás időszaka 2012-ben, amely során Hu Jintao-t Xi Jinping (Hszi Csin-ping) váltotta a KNK vezetői pozíciójában, a KNFH szempontjából szintén komoly fordulópontot jelentett, méghozzá kifejezetten a kételtű képességek fejlesztése terén. Egyrészt 2010-ben – körülbelül 12 évvel a felvásárlást követően – a kínai repülőgép-hordozó elhagyta a speciálisan létrehozott szárazdokkot, és a hajótestet valószínűleg a vízrebocsátást megelőző utolsó vizsgálatoknak vetették alá, hogy ellenőrizzék a turbinákat és a csöveket.⁴⁵ Az erőkitetés kapcsán releváns képességek másik változása a 2010-es évektől a kínai haditengerészeti erők szervezeti átalakulását és felszerelésének fejlesztését jelentette. Kína tengerészgyalogsága két dandáregységre tagozódik, ezek közül az 1. tengerészgyalogsági dandár a legújabb típusú, a kínai Norinco vállalat által gyártott Type 05-ös kételtű harci járművekkel rendelkezik (ZBD-05 kételtű gyalogsági

⁴² IISS 2008, 359.

⁴³ Az A2/AD és az AirSea Battle koncepciójáról részletesebben lásd: Kiss 2015.

⁴⁴ IISS 2010, 376–377.

⁴⁵ IISS 2011, 191.

harcjármű és ZTD–05 kételtű könnyű harcokcsik), míg a 164. tengerészgyalogos dandár kapta meg a régebbi típusú Type 63 páncélozott szállítójárművek kételtű változatait.⁴⁶

Az ország első repülőgép-hordozója, az 50 ezer tonnás vízkiszorítású Liaoning szeptember végén futott vízre. A hajóegység Shenyang J–15 vadászgépekkel (a Szu–33-as repülőgép-hordozóra kialakított változata) és Z-8-as AEW feladatkörre kialakított helikopterekkel felszerelve kezdte meg próbaüzemét.⁴⁷ A Liaoning ekkor még valószínűleg inkább kiképzési célokra kialakított hajóegységként funkcionált, illetve a későbbi, hazai gyártású repülőgép-hordozók elődjeként, de a repülőgép-hordozók hadrendbe állítása mellett a KNFH számára az erőketvitési képességeket jelentősen behatárolja a logisztikai hajóegységek és külföldi bázisok korlátozott száma.

2015-ben, a világháború győzelmének évfordulójához kötődően Xi Jinping további átfogó reformokat hirdetett a védelempolitika terén. Egyrészt további személyi állományi változásokat helyezett kilátásba, 300 ezer fővel kívánva csökkenteni a haderő létszámát. Másrészt a KNFH átfogó szervezeti átalakításokat is eszközölt: a korábbi hét katonai régió rendszerét felváltotta az öt hadszíntéri főparancsnokság. Ez a változás amellelt, hogy a haderőcsökkentés és az állományi optimalizáció egyik fontos eleme volt, a fegyveres erőkn belül az összhaderőnemi átalakulás szervezeti kereteit is megteremtette.

A védelempolitika doktrínáját tekintve a 2015-ben kiadott legutóbbi védelmi fehér könyv a korábbiakhoz képest jóval nagyobb hangsúlyt fektet a tengeri hadviselés fontosságára. A haderőfejlesztés és modernizáció, illetve a haditengerészeti komponens kiemelése és ehhez társulva Kína egyre nagyobb külpolitikai aktivitása azonban nem jelenti azt, hogy a KKP szakítana az alapvetően defenzív retorikába ágyazott védelmi doktrínájával. A 2015-ös fehér könyv egyik fejezetének címe: Az aktív védelem stratégiai irányelvei.⁴⁸

Az elmúlt években úgy tűnik, a KNFH Szárazföldi Haderőneme sokat veszített korábbi politikai prioritásából. Az új fegyverrendszerek és fejlesztési projektek alapján úgy látszik, a többi haderőnem jóval nagyobb mértékben esik át korszerűsítésen.⁴⁹

A haditengerészet 2015-re két új, korszerűségét tekintve már a világ többi tengeri hatalmával összemérhető rombolót állított hadrendbe a Type 052D Luhú osztályból. A korábbi típusokhoz képest a Luhú osztályból valószínűleg nagyobb eszközpark készül majd, vélhetően ezek fogják váltani az elkövetkező években kiöregedő rombolókat.⁵⁰

A felszíni hajóegységek bővítésének további lépése a Type 055 Renhai cirkálóosztály,⁵¹ amelyből az első egység feltételezhetően 2018-ban áll hadrendbe, illetve Kína második repülőgép-hordozója, vélhetően 2020-ig.⁵²

A 2015-ben elindult reformfolyamatok részeként a korábban Második Tüzérségként ismert hadászati rakétacsapatok fegyverneme önálló haderőnemi szintre emelkedett, Hadászati Rakétaerő néven. A következő években várhatóan hadrendbe áll a legújabb ICBM-típus, a DF–41-es, bár erről még pontosabb információ egyelőre nincs, de a Hadászati Rakétaerők

⁴⁶ IISS 2011, 196.

⁴⁷ IISS 2013, 252.

⁴⁸ Information Office of the State Council Of the People's Republic of China 2015.

⁴⁹ IISS 2016, 222.

⁵⁰ IISS 2016, 224.

⁵¹ IISS 2016, 224.

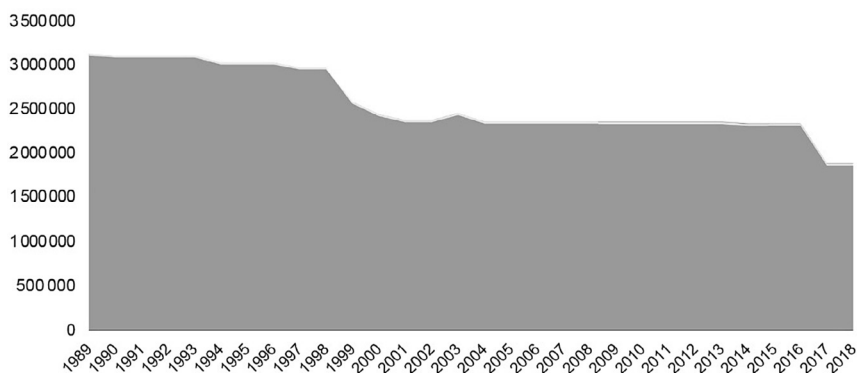
⁵² IISS 2018, 232.

szervezeti felépítése alapján már többen feltételezik, hogy bizonyos egységek eleve az új típus várható bevezetése kapcsán jöttek létre.⁵³

Szintén egy új önálló fegyvernem jött létre a korábban a logisztikai feladatokat, információs hadviselés és kibervédelmet, valamint a katonai űrprogramot végző szervezeti egységek összevonásából, Hadászati Támogató Haderő néven. Ennek feladatköre az információs és kibervédelem, az űrvédelem, a kutatás és fejlesztés, valamint a logisztikai támogató tevékenység koordinálása. A reformok eredményeiről várhatóan 2020-ra lesz pontosabb képünk, de az eddigi fejlemények alapján a KNFH jó úton halad a kijelölt célok teljesítése felé 2020-ig.⁵⁴

Bár a tengeri erőkihívítási képességek hiányosságainak korábban látott elemei jórészt ma is megvannak, Kína első külföldi bázisának megnyitásával Dzsibutiban már elindult egy jóval nagyobb globális mozgástér kiépítésének irányába.⁵⁵

Kína tehát 30 év leforgása alatt széles körű és eredményes modernizációt volt képes végrehajtani a fegyveres erőkon belül. Ezzel együtt járt egyrészt az állomány fokozatos csökkentése (lásd a 4. ábrát, illetve az 1. táblázatot), valamint a védelempolitika fókuszának fokozatos áttevődése a szárazföldihaderőnem-központú, területvédelmi berendezkedéstől az „aktív védelem” koncepciójának megfelelően az elrettentés és erőkihívítás eszköztárát működtető haderőnemek irányába. Az 1989-ben több mint 3 millió fős kínai haderő (amely ekkorra már feltehetően állományi „karcsúsításon” is átesett) 2,3 millió fős szárazföldi komponense jól mutatja, hogy mára milyen komoly szemléletváltás következett be. A kézirat lezárásának időpontjában a KNFH teljes létszáma hozzávetőleg 1,9 millió fő, ám az öt haderőnem közül a szárazföldi komponens ma alig több mint a létszám felét teszi ki, 975 ezer fővel.

4. ábra

A Kínai Népi Felszabadító Hadsereg állománya, 1989–2018 (fő)

Forrás: IISS Military Balance 1989–2018

⁵³ IISS 2018, 228.

⁵⁴ IISS 2018, 225–226.

⁵⁵ IISS 2018, 227.

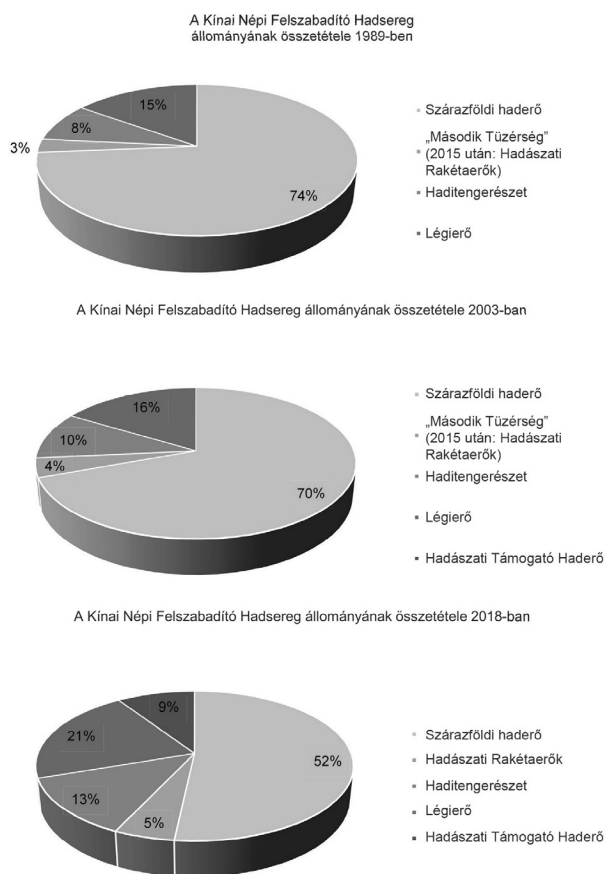
1. táblázat

A KNFH állományi létszáma, 1989–2018 (fő)

1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3 120 000	3 100 000	3 100 000	3 100 000	3 100 000	3 020 000	3 020 000	3 020 000	2 965 000	2 965 000
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
2 580 000	2 440 000	2 370 000	2 370 000	2 450 000	2 355 000	2 355 000	2 355 000	2 355 000	2 355 000
2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
2 355 000	2 355 000	2 355 000	2 355 000	2 355 000	2 333 000	2 333 000	2 333 000	1 883 000	1 885 000

Forrás: IISS Military Balance 1989–2018

A haderőnemek közötti eloszlás alakulása 15 évenkénti bontásban jól mutatja a fokozatos eltolódást a KNFH hagyományos berendezkedésétől.

5. ábra

A KNFH állományának összetétele 1989–2018

Forrás: IISS Military Balance 1989–2018

A KNFH átalakulásán megmutatkozik Kína geopolitikai szerepvállalásának és ambícióinak átalakulása is. A hidegháború végén, még a kínai–szovjet enyhülés meglehetősen kezdeti szakaszában a szárazföldi védelem kérdése érthető módon uralta a kínai gondolkodást.

Mára azonban Kína, mint a második legnagyobb globális gazdasági hatalom, egyre aktívabb külpolitikai szerepvállalása mellett már nem kötődhet Deng Xiaoping „türelemmel váró” elképzeléseihez. A tenger irányába történő nyitás egyszerre mutat új lehetőségeket és ad új fenyegetéscélpontot Kína számára. A KNK geopolitikai helyzetének tengeri irányú szemléletében kulcsfontosságú szerepet játszik a Kínát bekerítő „első és második szigetláncok” koncepciója. Ennek lényege, hogy a második szigetlánc (Alaszka, a Kamcsatka félsziget, Japán, az USA csendes-óceáni szigetei) és az első szigetlánc (Japán teljes hossza, Tajvan, illetve a Dél-kínai-tenger körül elhelyezkedő délkelet-ázsiai országok) szükség esetén képesek bezárni Kína kijutását a világtengerekre. Úgy tűnik, hogy az átalakulás következő lépéseként a jövőben a KNFH számára ezen kihívás megoldása lesz az elsődleges cél, persze továbbra is az „aktív védelem” jegyében.

Kína jövője: útban egy „első osztályú hatalommá” válás felé

Xi Jinping 2017-es pártkongresszusi beszédében Kína katonai erejének jövőjével kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy a 21. század közepére „világelső” osztályú haderővé válik majd. Bár annak pontos értelmezése, hogy mit jelent a „világelső” haderő képe pontosan, nem egyértelmű, ami talán feltételezhető, az a kihívó hatalmakkal szembeni magabiztosság és akár paritás kiépítése, ha nem is globális, de regionális szinten bizonyosan.

Bár számtalan érdekellentét feszül a csendes-óceáni térségben Kína és a környező országok, köztük az Egyesült Államokkal szövetségi viszonyban levő Japán között, a gazdasági kapcsolatok szoros integrációja miatt elsőre meggyőző érvelésnek tűnik, hogy ezek rendezése egy konvencionális, átfogó katonai konfliktuson keresztül egyik félnek sem áll érdekében. Vélhetően ennek köszönhető, hogy a különböző terület- és szigetviták ez idáig főként „szürkezónás” konfrontációk színteréül szolgáltak, vagyis olyan, főként paramilitáris, parti őrségi eszközökkel végrehajtott incidensek történtek, amelyek éppen hogy nem ütik meg a katonai konfrontáció ingerküszöbét. Azonban pont ezen szürkezónás feszültség-komplexum sajnos magában hordozza a lehetőségét, hogy egy félreértés vagy elszámítás akár a felek szándékai ellenére is katonai konfrontációhoz vezethet.

Ezen hatalmi versengés egyik legfontosabb komponense a szemben álló felek katonai képességeinek erőmérlege. Kína eddigi katonai erőnövekedése és ennek várható folytatása a következő években vélhetően egy fokozatos fegyverkezési verseny mozgatórugója lesz a térségben, így a nemzetközi hatalmi viszonyok egyik legfontosabb központja lesz majd az ázsiai csendes-óceáni régió, otthont adva a vezető katonai hatalmak legújabb és legfontosabb erőkitetésre készült fegyverrendszereinek.

Felhasznált irodalom

EILAND, Michael D. (1977): Military Modernization and China's Economy. *Asian Survey*, Vol. 17, No. 12. 1143–1157. DOI: <https://doi.org/10.2307/2643417>

- GHOSH, S. K. (1978): China's Military Modernization Programme. *China Report*, Vol. 14, No. 4. 66–77. DOI: <https://doi.org/10.1177/000944557801400404>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1989): Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 89, No. 1. 145–179. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597228908460011>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1991): Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 91, No. 1. 149–184. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229108460033>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1992): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 92, No. 1. 139–165. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229208460044>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1993): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 93, No. 1. 146–172. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229308460057>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1994): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 94, No. 1. 164–193. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229408460070>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1995): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 95, No. 1. 168–198. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229508460083>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1996): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 96, No. 1. 170–201. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229608460097>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1998): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 98, No. 1. 165–201. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229808460121>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (1999): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 99, No. 1. 171–209. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597229908460133>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2001): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 101, No. 1. 172–213. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597220108460157>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2002): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 102, No. 1. 138–168. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1093/mil-bal/102.1.138>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2004): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 105, No. 1. 259–314. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597220500387662>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2008): East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 108, No. 1. 359–416. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597220801912879>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2010): Chapter Eight: East Asia and Australasia. *The Military Balance*, Vol. 110, No. 1. 377–440. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597220903545874>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2011): Chapter Six: Asia. *The Military Balance*, Vol. 111, No. 1. 195–292. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597222.2011.559837>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2013): Chapter Six: Asia. *The Military Balance*, Vol. 113, No. 1. 245–352. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597222.2013.757002>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2016): Chapter Six: Asia. *The Military Balance*, Vol. 116, No. 1. 211–306. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597222.2016.1127567>
- IISS [International Institute for Strategic Studies] (2018): Chapter Six: Asia. *The Military Balance*, Vol. 118, No. 1. 219–314. DOI: <https://doi.org/10.1080/04597222.2018.1416982>
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China (1998): *China's National Defense*. Elérhető: www.china.org.cn/e-white/5/index.htm
- Information Office of the State Council of the People's Republic of China (2015): *China's Military Strategy*. Elérhető: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm

- JORDÁN Gyula (2008): „Az ég magas, a császár messze van”. *Igazságszolgáltatás, jog és politika Kínában*. Budapest, ELTE Eötvös.
- KISS Roland (2015): Air-Sea Battle – A globális közös terekhez való hozzáférés hadműveleti koncepciója. *Nemzet és Biztonság*, 8. évf. 4. sz. 56–69. Elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_4_07_kiss_roland_-_air-sea_battle-a_globalis_kozos_terekhez_valo_hozzaferes.pdf
- LIN Chong-Pin (1994): Chinese Military Modernization: Perceptions, Progress, and Prospects. *Security Studies*, Vol. 3, No. 4. 718–753. DOI: <https://doi.org/10.1080/09636419409347569>
- SHAMBAUGH, David L. (1979): China’s Quest for Military Modernization. *Asian Affairs: An American Review*, Vol. 6, No. 5. 295–309. DOI: <https://doi.org/10.1080/00927678.1979.10553974>
- SIPRI [Stockholm International Peace Research Institute]. Elérhető: www.sipri.org